

PHÁT TRIỂN MÔ HÌNH TỔ NHÂN DÂN TỰ QUẢN GẮN VỚI MỞ RỘNG DÂN CHỦ VÀ THÚC ĐẨY QUYỀN CON NGƯỜI TRÊN ĐỊA BÀN TỈNH ĐỒNG THÁP

Nguyễn Quang Thành^{1*} và Võ Thị Tuyết Hoa²

¹Nghiên cứu sinh, Trường Đại học Kinh tế - Luật, Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam

²Trường Chính trị tỉnh Đồng Tháp, Việt Nam

*Tác giả liên hệ: thanhnq21710@sdh.uel.edu.vn

Lịch sử bài báo

Ngày nhận: 27/7/2022; Ngày nhận chỉnh sửa: 13/9/2022; Ngày duyệt đăng: 30/10/2022

Tóm tắt

Chế độ tự quản đã tồn tại từ lâu trong lịch sử phát triển của xã hội Việt Nam. Trải qua thời kỳ Bắc thuộc, nhờ vào yếu tố tự quản làng, xã và sự cố kết cộng đồng đã giúp cho dân tộc ta không bị thế lực xâm lược đồng hoá. Hiện nay, nhiều thiết chế phi nhà nước ra đời với vai trò tập hợp quần chúng nhân dân theo một hoặc một số mục đích cụ thể đã góp phần mở rộng quyền dân chủ, thúc đẩy quá trình thực thi quyền con người, quyền công dân trên thực tế. Mô hình Tổ Nhân dân tự quản trên địa bàn tỉnh Đồng Tháp có tiền thân là Tổ Dân phòng - Khuyến học hình thành vào năm 2007 được đánh giá là một mô hình tự nguyện, tự quản, tập hợp quần chúng nhân dân cùng tham gia vào các hoạt động quản lý nhà nước, quản lý xã hội ở cơ sở. Trong bài viết này, các tác giả khái quát về sự hình thành của mô hình Tổ Nhân dân tự quản; phân tích sự tác động của mô hình này đối với việc phát huy dân chủ, bảo đảm quyền con người, quyền công dân. Qua đó, đề xuất, kiến nghị một số giải pháp nhằm hoàn thiện và phát triển mô hình Tổ Nhân dân tự quản trong thời gian tới.

Từ khóa: Dân chủ, quyền con người, quyền công dân, tổ nhân dân tự quản.

DEVELOPING SELF-GOVERNING RESIDENT GROUP MODEL TO EXPAND DEMOCRACY AND PROMOTE HUMAN RIGHTS IN DONG THAP PROVINCE

Nguyen Quang Thanh^{1*} and Vo Thi Tuyet Hoa²

¹PhD student, University of Economics and Law, Vietnam National University Ho Chi Minh City, Vietnam

²Dong Thap Provincial School of Politics, Vietnam

*Corresponding author: thanhnq21710@sdh.uel.edu.vn

Article history

Received: 27/7/2022; Received in revised form: 13/9/2022; Accepted: 30/10/2022

Abstract

Self-government has existed for a long time in Vietnamese society's development history. Our nation managed to survive the invading forces during the Northern domination period, resulting from village and commune self-governing and community cohesion. In recent years many non-state institutions have emerged for one or more specific purposes, such as contributing to the expansion of democratic rights and promoting the implementation of human and public rights. The Self-governing Resident Group model in Dong Thap Province, formerly known as the Civil Defense - Study Encouragement Group and established in 2007, is regarded as a voluntary, self-governing model that brings the masses together to participate in state and social management activities at the grassroots level. The paper outline the formation of this model and its impact on promoting democracy, ensuring human rights, and citizens' rights. As a result, a number of solutions are proposed and recommended to improve and develop this model in the future.

Keywords: Civil rights, democracy, human rights, self-governing resident group.

DOI: <https://doi.org/10.52714/dthu.12.4.2023.1063>

Trích dẫn: Nguyễn, Q. T., & Võ, T. T. H. (2023). Phát triển mô hình Tổ Nhân dân tự quản gắn với mở rộng dân chủ và thúc đẩy quyền con người trên địa bàn tỉnh Đồng Tháp. *Tạp chí Khoa học Đại học Đồng Tháp*, 12(4), 105-112. <https://doi.org/10.52714/dthu.12.4.2023.1063>.

1. Đặt vấn đề

Trên nền tảng pháp lý quốc tế và nội luật hóa hệ thống pháp luật quốc gia, cùng với nhiều địa phương trên cả nước, trong những năm qua, tỉnh Đồng Tháp đã triển khai nhiều biện pháp đồng bộ nhằm thực hiện có hiệu quả các quy định pháp luật về dân chủ, bảo vệ, bảo đảm và phát huy quyền con người, quyền công dân, góp phần nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của Nhân dân trên địa bàn Tỉnh. Sự hình thành và phát triển của mô hình “Tổ Nhân dân tự quản” (Tổ NDTQ) cũng không nằm ngoài mục đích đó. Thực vậy, với tư cách là tổ chức tự nguyện, tự quản của cộng đồng dân cư, Tổ NDTQ đã góp phần khơi dậy tinh thần đoàn kết trong xây dựng khu dân cư tiến tới hoàn thiện về mọi mặt; phát huy tính tích cực, tự giác của Nhân dân trong hưởng ứng thực hiện tốt các chủ trương, nghị quyết của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước, các mục tiêu, nhiệm vụ phát triển kinh tế - xã hội (KT-XH), quốc phòng, an ninh tại địa phương. Đặc biệt, Tổ NDTQ còn là một thiết chế phi nhà nước đóng vai trò trong đảm bảo thực hiện nguyên tắc “quyền lực thuộc về Nhân dân” trên thực tế, phát huy dân chủ và thúc đẩy các quyền con người, quyền công dân.

2. Quá trình hình thành và phát triển của mô hình Tổ Nhân dân tự quản ở tỉnh Đồng Tháp

Trong xã hội tiền nhà nước, trải qua quá trình phát triển lâu dài, loài người bắt đầu sinh hoạt trong những tổ chức xã hội sơ khai đầu tiên như thị tộc, bào tộc, bộ lạc. Đây được xem là những tổ chức mang tính tự quản đầu tiên của nhân loại. Khi xã hội bắt đầu xuất hiện giai cấp và đấu tranh giai cấp không thể điều hòa được, chế độ cộng sản nguyên thủy tan rã và những nhà nước đầu tiên ra đời ở cả phương Đông lẫn phương Tây. Mặc dù xã hội đã có nhà nước điều tiết các quan hệ tồn tại trong đời sống hằng ngày bằng pháp luật nhưng các tổ chức tự quản được hình thành từ trước vẫn có sức sống bền vững. Điều này được thể hiện sinh động và rõ nét nhất thông qua chế độ tự quản của làng, xã ở các quốc gia phương Đông nói chung và Việt Nam nói riêng.

Ở nước ta, trải qua hàng nghìn năm bị đô hộ từ phương Bắc và hàng trăm năm bị nô dịch phương các cường quốc phương Tây, nhiều lần bị chính quyền nước ngoài áp dụng chính sách đồng hóa, chia để trị nhưng dân tộc Việt Nam vẫn kiên cường, bất khuất, gìn giữ và bảo tồn những giá trị văn hóa truyền thống

vốn có của mình. Kết quả này là nhờ một phần vào tính cố kết cộng đồng, truyền thống đoàn kết và văn hóa làng, xã từ bao đời nay. Trong *Đại Nam thực lục* có nhận định: “Nước là hợp các làng mà thành. Từ làng mà đến nước, dạy dân nên tục, vương chính lấy làng làm trước” (Quốc sử quán triều Nguyễn, 2007, tr. 569). Điều này còn cho thấy sức mạnh tiềm tàng nhưng mãnh liệt từ cộng đồng dân cư thông qua các thiết chế tự quản truyền thống (như làng, xã, thôn, xóm, bản, phum, sóc...) và thiết chế tự quản mới (như thanh tra nhân dân, ban công tác mặt trận, tổ dân phố, tổ hòa giải...). Năm 1998, Bộ Chính trị đã ban hành Chỉ thị số 30/CT-TW về xây dựng và thực hiện Quy chế dân chủ ở cơ sở. Trong đó, Chỉ thị đã nhấn mạnh: “Mở rộng các hình thức tổ chức tự quản để nhân dân, công nhân, cán bộ, công chức tự bàn bạc và thực hiện trong khuôn khổ pháp luật những công việc mang tính xã hội hoá, có sự hỗ trợ của chính quyền, cơ quan, đơn vị”. Có thể nói, hoạt động tự quản ở cộng đồng dân cư đã được Đảng ta quan tâm xây dựng, triển khai thực hiện từ rất sớm, là một trong những giải pháp nhằm phát huy dân chủ của Nhân dân, tập hợp đại đa số quần chúng nhân dân tham gia vào hoạt động quản lý nhà nước và quản lý xã hội.

Cùng với nhiều địa phương trên cả nước, tỉnh Đồng Tháp cũng đã cố gắng triển khai nhiều mô hình tự quản cộng đồng và phát huy được hiệu quả tích cực bước đầu, trong đó có mô hình Tổ NDTQ với quá trình hình thành, phát triển tương đối lâu dài với tiền thân là Tổ Dân phòng - Khuyến học. Cụ thể, vào năm 2007, Bộ Chính trị đã ban hành Chỉ thị số 11-CT/TW về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác khuyến học, khuyến tài, xây dựng xã hội học tập. Trong đó, Đảng ta nhấn mạnh: “Chỉ đạo nghiên cứu, tổng kết, rút kinh nghiệm và có hình thức khen thưởng, tuyên dương, nhân rộng các mô hình hay, hiệu quả trong việc triển khai thực hiện phong trào khuyến học, xây dựng xã hội học tập ở các địa phương, đơn vị”. Trên cơ sở quan điểm chỉ đạo này, các cấp ủy, chính quyền, ban ngành, đoàn thể trong tỉnh Đồng Tháp đã có nhiều cố gắng, nỗ lực đối với công tác tuyên truyền, vận động người dân tham gia vào phong trào khuyến học. Trải qua quá trình thực hiện, nhiều mô hình, cách làm hay và hoạt động có hiệu quả được triển khai ở nhiều xã, phường, thị trấn trong toàn Tỉnh. Trong đó, mô hình “Tổ Dân phòng - Khuyến học” trên cơ sở “Tổ Dân phòng” của ngành Công an huyện Cao Lãnh đã mang lại những kết quả

tích cực bước đầu. Hiệu quả mà mô hình mang lại được thể hiện thông qua việc đẩy lùi tệ nạn xã hội và làm chuyển biến nhận thức của người dân ở từng xóm ấp, khu dân cư, gia đình đối với vấn đề xây dựng xã hội học tập.

Có thể nói, “Tổ Dân phòng - Khuyến học” sau khi được triển khai nhân rộng trên địa bàn tỉnh Đồng Tháp đã góp phần vào công tác đoàn kết tập hợp Nhân dân nhằm nâng cao năng lực cộng đồng thực hiện các mục tiêu quan trọng của Tỉnh. Đó là đảm bảo an ninh chính trị, trật tự an toàn xã hội, xây dựng đời sống văn hóa, thực hiện công tác khuyến học, khuyến tài, xây dựng xã hội học tập tại địa bàn dân cư; qua đó, phát huy quyền làm chủ của Nhân dân trong tham gia thực hiện các mục tiêu KT-XH của địa phương, nhất là chương trình mục tiêu quốc gia xây dựng nông thôn mới.

Đến tháng 3 năm 2017, mô hình này được đổi tên trở thành “Tổ NDTQ” theo Thông báo Kết luận số 451-TB/TU ngày 01 tháng 03 năm 2017 của Ban Thường vụ Tỉnh ủy về việc lãnh đạo nhân rộng mô hình “Tổ NDTQ” trên địa bàn Tỉnh. Quán triệt chỉ đạo của Ban Thường vụ Tỉnh ủy tại Kết luận số 483-KL/TU ngày 04 tháng 8 năm 2020 về hoạt động của “Tổ NDTQ”, Ban Thường vụ huyện ủy, thành ủy đã cụ thể hoá và triển khai thực hiện; tăng cường chỉ đạo cấp uỷ các cấp, trực tiếp là cấp cơ sở đối với tổ chức và hoạt động Tổ NDTQ trên địa bàn Tỉnh, kịp thời định hướng nội dung và phương thức hoạt động theo đúng tính chất là tổ chức của nhân dân.

Đồng thời, thực hiện Kết luận số 483-KL/TU ngày 04/8/2020 về hoạt động của Tổ NDTQ, Ban Thường trực Ủy ban Mặt trận Tổ quốc Việt Nam Tỉnh đã ban hành Hướng dẫn số 962/MTTQ-BTT ngày 07/7/2021 về phân loại chất lượng hàng năm đối với Tổ NDTQ. Ngoài ra, Ban Thường trực Ủy ban Mặt trận Tổ quốc Việt Nam Tỉnh phối hợp Mặt trận Tổ quốc các cấp soạn thảo, in ấn phát hành Sổ tay tự quản triển khai đến các Tổ NDTQ để ghi chép, theo dõi hoạt động.

Trong những năm qua, với phương châm hoạt động “lấy sức dân, lo cho dân” xuất phát từ tình hình thực tế của từng địa bàn dân cư, nhiều địa phương có cách làm hay, hiệu quả, đổi mới nội dung sinh hoạt của các “Tổ NDTQ”; qua đó, thay đổi cách nghĩ, thói quen sinh hoạt, phát huy vai trò làm chủ, thể hiện trách nhiệm đối với cộng đồng, phát huy vai trò tự chủ, tự

quản về bảo vệ an ninh trật tự với phương châm “Tự quản, tự phòng, tự hoà giải”; phòng, chống học sinh, sinh viên bỏ học, thực hiện tốt công tác khuyến học, khuyến tài; cùng bàn bạc liên kết, hợp tác trong sản xuất góp phần nâng cao thu nhập cải thiện đời sống; tham gia thực hiện xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh; xây dựng đời sống văn hoá tại địa bàn dân cư.

Tính đến cuối năm 2021, tỉnh Đồng Tháp đã tích cực xây dựng và hoàn thành được 12.447 Tổ NDTQ ở tất cả các huyện, thành phố trên địa bàn tỉnh, với 450.499 hộ và 1.709.074 nhân khẩu tham gia (Văn, 2022). Đặc biệt, tại huyện Cao Lãnh, nơi khởi nguồn của mô hình này đã có 1.897 Tổ thành lập, chiếm số lượng cao nhất so với các đơn vị hành chính cấp huyện khác trong tỉnh. Báo cáo chính trị của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khoá XII tại Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng định hướng cần phải tiếp tục phát huy tính tích cực chính trị - xã hội, trí tuệ, quyền và trách nhiệm của nhân dân; động viên nhân dân góp phần quản lý xã hội thông qua các hoạt động tự quản cộng đồng (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2021). Có thể thấy, việc mở rộng và từng bước hoàn thiện thiết chế Tổ NDTQ ở tỉnh Đồng Tháp hiện nay góp phần triển khai chủ trương của Đảng ta về vấn đề phát huy dân chủ, bảo đảm quyền làm chủ của nhân dân.

Qua nghiên cứu thực tiễn tại tỉnh Đồng Tháp, có thể rút ra được những đặc trưng sau đây của mô hình Tổ NDTQ như sau:

- (i) Tổ NDTQ ra đời dựa trên nền tảng là sự tự nguyện tham gia của người dân trên cùng địa bàn;
- (ii) Là một tổ chức quần chúng có tính linh hoạt cao về mặt cơ cấu tổ chức và cơ chế hoạt động;
- (iii) Chủ thể tham gia đa dạng về ngành nghề, độ tuổi, vị trí và vai trò trong đời sống chính trị và xã hội;
- (iv) Nội dung sinh hoạt khá phong phú, trong đó nhấn mạnh đến vấn đề đảm bảo an ninh trật tự xã hội, khuyến học, khuyến tài, vận động nhân dân thực hiện đúng theo chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của nhà nước gắn liền với đời sống hằng ngày của các hộ dân;
- (v) Mục đích chủ yếu nhất và quan trọng nhất của mô hình chính là tạo môi trường để người dân phát huy quyền làm chủ của mình, tham gia đóng góp vào các hoạt động quản lý nhà nước, quản lý xã hội tại cơ sở; từ đó, bảo đảm và bảo vệ các quyền con người, quyền công dân đã được Hiến pháp quy định.

3. Thực trạng hoạt động mô hình Tổ Nhân dân tự quản gắn với mở rộng dân chủ và thúc đẩy quyền con người trên địa bàn tỉnh Đồng Tháp

Xuất phát điểm ban đầu của mô hình Tổ NDTQ là từ nhu cầu khuyến học theo Chỉ thị số 11-CT/TW về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác khuyến học, khuyến tài, xây dựng xã hội học tập nhưng tác động lan toả sau quá trình chuyển đổi từng bước của tên gọi gắn với chức năng, nhiệm vụ mới đã giúp cho mô hình này vượt ra ngoài mục đích khởi điểm. Đó là sự tác động sâu rộng của Tổ NDTQ đến việc giải quyết các vấn đề tồn tại trong xã hội tại cơ sở như: an ninh trật tự, tệ nạn xã hội, bảo vệ môi trường, an sinh xã hội, ứng dụng công nghệ thông tin trong sinh hoạt đời sống, sản xuất... tạo tiền đề thúc đẩy phát triển KT-XH địa phương và xây dựng nông thôn mới, nông thôn mới nâng cao ở tỉnh Đồng Tháp. Đặc biệt, Tổ NDTQ có ý nghĩa quan trọng và thực sự cần thiết đối với mở rộng dân chủ và thúc đẩy quyền con người, quyền công dân dựa trên một số khía cạnh sau đây:

Thứ nhất, Tổ NDTQ góp phần đảm bảo thực hiện nguyên tắc “quyền lực nhân dân” trên thực tế. Trong những năm qua, cùng với quá trình xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam của Nhân dân, do Nhân dân, vì Nhân dân, quá trình phát huy dân chủ, đảm bảo quyền làm chủ của Nhân dân luôn được cả hệ thống chính trị quan tâm thực hiện. Điều này được thể hiện thông qua quá trình đổi mới, cải cách ở cả ba hoạt động lập pháp, hành pháp và tư pháp. Tiếp nối những thành tựu đã đạt được của các bản hiến pháp trước đây, Hiến pháp năm 2013 trang trọng khẳng định tại khoản 2 Điều 2: “Nhà nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam do Nhân dân làm chủ; tất cả quyền lực nhà nước thuộc về Nhân dân mà nền tảng là liên minh giữa giai cấp công nhân với giai cấp nông dân và đội ngũ trí thức”.

Cùng với sự ghi nhận của Hiến pháp cũng như quá trình cụ thể hoá trong các văn bản luật và dưới luật, các thiết chế trong bộ máy nhà nước cũng được cải cách, đổi mới nhằm phục vụ tốt hơn cho hoạt động quản lý nhà nước cũng như phục vụ Nhân dân. Ngoài ra, ở từng địa phương, tùy thuộc vào điều kiện thực tế, nhiều thiết chế tự quản ra đời góp phần hiện thực hoá “quyền lực nhân dân”, trong đó có Tổ NDTQ. Thực vậy, khi so sánh với các mô hình đã tồn tại trong xã hội Việt Nam từ lâu đó là câu lạc bộ, hội

nghề nghiệp..., Tổ NDTQ có sự khác biệt rất lớn về thành phần tham gia. Cụ thể, nếu như các câu lạc bộ, các hội chỉ giới hạn một đối tượng chủ thể tham gia như chỉ có nông dân, chỉ có nhà báo, chỉ có doanh nhân... thì Tổ NDTQ lại là thiết chế đa thành phần, sinh hoạt trên tinh thần dân chủ, tự nguyện, phi lợi nhuận, vì lợi ích của cả cộng đồng dân cư. Có thể thấy rõ, trong một Tổ NDTQ có thể tồn tại đa dạng các thành phần như: nông dân, trí thức, đảng viên, doanh nhân, cán bộ, công chức..., điều này giúp cho nội dung hoạt động của Tổ không chỉ giới hạn trong một lĩnh vực nhất định mà trải dài trên nhiều khía cạnh của đời sống hằng ngày của người dân. Chính vì vậy, “tiếng nói” từ các Tổ NDTQ cũng trở nên đa dạng hơn, tạo điều kiện bộc lộ hết những tâm tư, tình cảm, nguyện vọng của người dân trên địa bàn dân cư đến với các cơ quan nhà nước có thẩm quyền. Từ đó, góp phần đảm bảo quyền hiến định: “Công dân có quyền tham gia quản lý nhà nước và xã hội, tham gia thảo luận và kiến nghị với cơ quan nhà nước về các vấn đề của cơ sở, địa phương và cả nước” (khoản 1 Điều 28 Hiến pháp năm 2013).

Thứ hai, Tổ NDTQ củng cố tinh thần tự chủ, tự quản và tự quyết trong cộng đồng dân cư. Trong vài thập niên gần đây, hoạt động quản lý xã hội của nhà nước đã dần có sự thay đổi, đó là quá trình dịch chuyển từ cai trị (government) sang quản trị (governance), đặc biệt là từ nửa sau thế kỷ XX đến nay (Nguyễn, 2021, tr. 37). Nổi bật nhất trong xu hướng này chính là vai trò của Nhân dân, của công chúng trong đời sống chính trị - xã hội. Nhiều tổ chức quốc tế, qua nghiên cứu, đã cho rằng thu hút công chúng tham gia vào hoạch định chính sách là một sự đầu tư hợp lý và là nhân tố của quản trị tốt (Vũ & cs., 2017, tr. 64). Nói cách khác, trong nền quản trị hiện đại, người dân, các tổ chức xã hội và doanh nghiệp tham gia rộng rãi và sâu rộng vào các hoạt động của xã hội tùy thuộc vào năng lực của từng loại chủ thể.

Qua thực tiễn từ khi thành lập đến nay cho thấy, hoạt động của mô hình Tổ NDTQ đã từng bước giúp người dân khắc phục tư tưởng “trông chờ”, “ỷ lại” vào các cơ quan quản lý nhà nước đã bám sâu vào đời sống từ trước Đổi mới. Bên cạnh đó, mô hình này dần khơi gợi được tinh thần tự chủ, tự quản, đoàn kết các hộ gia đình trên địa bàn dân cư cùng tham gia công việc của mình và cộng đồng; vận động mọi

người thực hiện các hoạt động tự nguyện như tham gia bảo vệ cảnh quan môi trường, an sinh xã hội, giúp đỡ, hỗ trợ đối tượng bảo trợ xã hội, tàn tật, neo đơn, thiên tai, hỏa hoạn... Ngoài ra, thông qua hoạt động Tổ NDTQ, người dân có thêm một thiết chế phi nhà nước để tham gia ý kiến xây dựng kế hoạch phát triển cho chính hộ gia đình mình, cho cộng đồng và tham gia thực hiện nhiệm vụ trọng tâm phát triển KT-XH của địa phương. Như vậy, việc mở rộng và phát triển mô hình Tổ NDTQ không chỉ góp phần tích cực trong vấn đề nâng cao tính tự chủ, tự quản và tự quyết của người dân mà còn phù hợp với định hướng chuyển đổi mô hình quản trị trong bối cảnh hiện nay theo Chiến lược phát triển KT-XH 10 năm 2021-2030: “Đổi mới quản trị quốc gia theo hướng hiện đại, nhất là quản lý phát triển và quản lý xã hội”.

Thứ ba, Tổ NDTQ góp phần đảm bảo an sinh xã hội và phát triển bền vững tại địa phương. Theo hướng dẫn, phân loại chầy lượng hằng năm đối với Tổ NDTQ do Ban Thường trực Ủy ban Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, việc đoàn kết tham gia công tác an sinh xã hội, nhân đạo từ thiện xã hội, tạo điều kiện giúp đỡ, hỗ trợ đối tượng yếu thế, những đối tượng đặc thù như người tàn tật, neo đơn, thiên tai, hỏa hoạn và giúp nhau thoát nghèo bền vững cũng được xem là một trong những tiêu chí đánh giá chất lượng hoạt động của các Tổ trên địa bàn tỉnh. Thông qua các hoạt động này, Tổ NDTQ góp phần tăng cường sự đoàn kết, tinh thần tương thân tương ái, truyền thống “lá lành đùm lá rách” từ bao đời nay của người dân Việt Nam. Một thống kê của Tỉnh uỷ Đồng Tháp cho thấy, đến tháng 7 năm 2021, Tổ NDTQ trên địa bàn tỉnh đã góp phần vận động 83,57 tỷ đồng, xây dựng 410 căn nhà, xây dựng 35 cầu bê tông và 36 km đường giao thông nông thôn, trao 70.165 suất quà hỗ trợ hộ nghèo và học sinh có hoàn cảnh khó khăn, tổng trị giá trên 20 tỷ đồng... (Tỉnh uỷ Đồng Tháp, 2021).

Đặc biệt, các Tổ NDTQ còn phát huy vai trò tích cực của mình trong công tác tuyên truyền, vận động Nhân dân nâng cao ý thức và thực hiện nghiêm túc các biện pháp phòng, chống dịch Covid-19 trong các đợt thực hiện giãn cách xã hội theo yêu cầu của Chính phủ trong năm 2021. Thông qua mạng lưới kết nối giữa các hộ dân trong Tổ, chính quyền và các ngành chức năng có thể kịp thời nhận được thông tin để truy vết các đối tượng di chuyển giữa các vùng có dịch, trong và ngoài tỉnh. Song song đó, Tổ còn là lực lượng hỗ trợ để phối hợp rà soát, lập danh sách các nhóm

đối tượng được hỗ trợ theo Nghị quyết số 42/NQ-CP ngày 09/4/2020 của Chính phủ về các biện pháp hỗ trợ người dân gặp khó khăn do đại dịch Covid-19 và Quyết định số 15/2020/QĐ-TTg ngày 24/4/2020 của Thủ tướng Chính phủ quy định về việc thực hiện các chính sách hỗ trợ người dân gặp khó khăn do đại dịch Covid-19, góp phần quan trọng vào công tác phòng, chống dịch ở tỉnh Đồng Tháp.

Thứ tư, Tổ NDTQ là thiết chế góp phần bảo đảm quyền tiếp cận thông tin của người dân. Trong xã hội ngày nay, thông tin giữ vai trò quan trọng trên nhiều phương diện. Tiếp cận từ góc độ quản trị tốt, thông tin càng minh bạch, càng đáng tin cậy thì chính quyền càng trở nên vững mạnh và làm tăng mức độ lòng tin của người dân đối với chính quyền. Thực hiện tốt quyền tiếp cận thông tin trong nền dân chủ hiện đại không chỉ góp phần gia tăng sức ép cải cách bộ máy nhà nước, thúc đẩy tính minh bạch, trách nhiệm giải trình và phòng, chống tham nhũng đạt hiệu quả mà còn tăng cường sự đồng thuận xã hội. Hiến pháp năm 2013 ghi nhận quyền tiếp cận thông tin tại Điều 25 và được tái khẳng định tại khoản 1 Điều 3 của Luật Tiếp cận thông tin năm 2016: “Mọi công dân đều bình đẳng, không bị phân biệt đối xử trong việc thực hiện quyền tiếp cận thông tin”.

Có thể nhận thấy, Tổ NDTQ với tư cách là một thiết chế đa thành phần với nhiều đối tượng từ các ngành nghề, độ tuổi, địa vị khác nhau cùng tham gia. Do đó, thông tin tiếp cận được từ các buổi sinh hoạt định kỳ theo quy chế là vô cùng đa dạng và phong phú. Một mặt, thông tin được truyền tải từ Ban quản lý Tổ được đánh giá là chính thống và đáng tin cậy, góp phần đưa chủ trương, đường lối của cấp uỷ Đảng, chính quyền địa phương đến gần hơn với người dân trong cộng đồng dân cư. Mặt khác, đây còn là kênh phản ánh thông tin, vướng mắc từ phía người dân đến với các chủ thể có thẩm quyền thông qua đại diện là các Ban quản lý, thậm chí các thành viên trong Tổ NDTQ còn là cán bộ, lãnh đạo quản lý của địa phương. Do đó, thông tin được thông suốt, đa chiều và có thể được tiếp nhận, giải quyết kịp thời cho Nhân dân.

Bên cạnh những kết quả bước đầu đã đạt được trong việc góp phần mở rộng dân chủ, đảm bảo quyền con người, quyền công dân trên địa bàn khu dân cư, xóm, ấp, mô hình Tổ NDTQ thời gian qua vẫn còn bộc lộ một số khó khăn, hạn chế nhất định về tổ chức, nội dung và định hướng hoạt động. Cụ thể như sau:

Về tổ chức, một số địa phương trên địa bàn Tỉnh trong thời gian đầu chưa áp dụng đúng theo hướng dẫn của cơ quan có thẩm quyền dẫn đến thực trạng số lượng hộ dân có nơi quá đông, có nơi lại quá ít. Chẳng hạn, tại thành phố Sa Đéc, tổng số hộ thành viên trong 01 Tổ NDTQ là 127, trong khi đó, có Tổ chỉ có 07 hộ thành viên như ở thành phố Cao Lãnh (Tỉnh uỷ Đồng Tháp, 2020). Điều này ảnh hưởng rất lớn đến việc duy trì hoạt động của các Tổ khi số lượng thành viên quá nhiều hoặc quá ít.

Về nội dung, trong quá trình hoạt động, nội dung sinh hoạt định kỳ của Tổ NDTQ là một trong những yếu tố quyết định thu hút sự tham gia tích cực của các hộ thành viên. Tuy nhiên, thời gian qua, vấn đề này chưa được đầu tư đúng mức, dẫn đến nội dung sinh hoạt còn chưa thực sự đa dạng, phong phú, tính thực tiễn và thời sự chưa cao.

Về định hướng hoạt động, một số cấp uỷ địa phương, chi uỷ chi bộ khóm, ấp còn lúng túng, có lúc, có nơi chưa được thường xuyên trong quá trình định hướng các hoạt động; tính tiên phong, gương mẫu của cán bộ, đảng viên, đoàn viên, hội viên khi tham gia sinh hoạt chưa thực sự được phát huy. Bên cạnh đó, sự phối hợp giữa các cơ quan liên quan (Ủy ban Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, Công an, Hội Khuyến học) chưa thực sự nhịp nhàng, gắn kết dẫn đến hoạt động của một số Tổ NDTQ chưa ổn định. Ví dụ, có địa phương tỷ lệ Tổ hoạt động ổn định chỉ đạt 55,52% như huyện Thanh Bình (Tỉnh uỷ Đồng Tháp, 2020).

4. Một số kiến nghị hoàn thiện và phát triển mô hình Tổ Nhân dân tự quản

Trong những năm qua, tỉnh Đồng Tháp đã thực hiện nhiều giải pháp đồng bộ để thúc đẩy phát triển KT-XH, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần cho Nhân dân, tăng cường quảng bá hình ảnh đất và người đến với bạn bè khắp cả nước. Nhiều mô hình, cách làm hay đã được các cấp uỷ, chính quyền, đoàn thể nhân rộng nhằm khơi dậy tính tự chủ, năng lực và sự sáng tạo của mọi tầng lớp Nhân dân, trong đó có mô hình Tổ NDTQ. Tuy nhiên, đứng trước những tác động và thay đổi nhanh chóng của đời sống xã hội, việc duy trì và phát triển mô hình Tổ NDTQ cũng đối mặt với không ít trở ngại, bao gồm: (i) kinh phí hoạt động; (ii) năng lực và sự nhiệt tình của Ban quản lý; (iii) tính liên kết giữa các hộ trong Tổ; (iv) thiếu một cơ sở lý thuyết phù hợp để định hướng phát triển. Chính vì vậy, hoàn thiện và phát triển Tổ NDTQ gắn với phát

huy dân chủ, đảm bảo quyền con người, quyền công dân trên thực tế là thực sự cần thiết và có những giải pháp thực hiện mang tính đồng bộ để đạt được hiệu quả cao nhất.

Một là, cần xây dựng được đội ngũ Ban quản lý có khả năng lãnh đạo, nhiệt huyết với hoạt động xã hội. Mặc dù là một thiết chế mang tính tự nguyện, tự quản, nhưng việc xây dựng, củng cố niềm tin của thành viên hộ gia đình trong Tổ đối với Ban quản lý là thực sự cần thiết. Điều này ảnh hưởng không nhỏ đối với quá trình hoạt động cũng như khả năng tồn tại của một Tổ tự quản trong tương lai. Một khi tạo được niềm tin, các hoạt động do Ban quản lý đề xuất sẽ được các thành viên nhiệt tình ủng hộ và đoàn kết thực hiện. Để thực hiện được điều này, Ban quản lý các Tổ NDTQ cần phải tiếp tục tuyên truyền, động viên để người dân hiểu rõ mục đích, ý nghĩa về hoạt động của Tổ; nội dung và phương thức sinh hoạt định kỳ của Tổ cũng cần thường xuyên đổi mới, gắn với những nhu cầu và lợi ích thiết thực đối với người dân trên địa bàn.

Hai là, tiếp thu, sửa đổi, bổ sung quy chế hoạt động và nội dung sinh hoạt của Tổ phù hợp với định hướng phát triển của địa phương và nhu cầu của thành viên trong Tổ. Dựa trên các hướng dẫn của Ban Thường trực Ủy ban Mặt trận Tổ quốc Việt Nam Tỉnh, cấp uỷ, chính quyền địa phương, Ban quản lý cần cụ thể hoá quy chế hoạt động và nội dung sinh hoạt sao cho sát với điều kiện thực tiễn trên địa bàn. Bên cạnh đó, đẩy mạnh tuyên truyền, nâng cao nhận thức cho thành viên về quyền con người, quyền và nghĩa vụ cơ bản của công dân, các hành động ý nghĩa để bảo vệ môi trường, cảnh quan thiên nhiên cũng như giáo dục, dạy dỗ con em trong gia đình tránh xa các tệ nạn xã hội, hành vi vi phạm pháp luật...

Ba là, tiếp tục thúc đẩy các hoạt động an sinh xã hội trong hoạt động của Tổ NDTQ gắn với tinh thần tương thân tương ái. Có thể nói, mô hình Tổ NDTQ ngày nay không chỉ góp phần làm tốt công tác khuyến học, khuyến tài, phát huy truyền thống hiếu học của dân tộc ta mà còn nuôi dưỡng và vun đắp thêm tinh thần cố kết cộng đồng trong xã hội ngày nay. Thực vậy, cùng với sự phát triển của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, đời sống của người dân được cải thiện thì khoảng cách giàu và nghèo cũng dần được đẩy nhanh hơn. Vì vậy, mục tiêu của Tổ NDTQ còn là đoàn kết các thành viên trong Tổ

cùng tham gia công tác an sinh xã hội, nhân đạo từ thiện xã hội; tạo điều kiện giúp đỡ, hỗ trợ đối tượng bảo trợ xã hội, tàn tật, neo đơn, thiên tai, hỏa hoạn; giúp nhau thoát nghèo bền vững. Thông qua các hoạt động như thế, truyền thống “lá lành đùm lá rách”, “thương người như thể thương thân” lại càng được tô đậm thêm một lần nữa trong giai đoạn thời bình. Để làm được điều đó, Ban quản lý, thành viên trong Tổ cần tích cực tranh thủ sự ủng hộ của các mạnh thường quân, doanh nghiệp trong và ngoài Tỉnh để thực hiện các hoạt động xã hội hoá, an sinh xã hội, khuyến học, khuyến tài...

Bốn là, cần thống nhất nhận thức của cán bộ các cấp về vị trí, vai trò của mô hình Tổ NDTQ trong cộng đồng dân cư. Mặc dù những kết quả bước đầu đạt được của mô hình này khá tích cực, đóng góp vào sự phát triển của địa phương nhưng cũng còn không ít thành viên cảm thấy mơ hồ, nghi hoặc về tính hiệu quả, bền vững đích thực của mô hình Tổ NDTQ. Do đó, cấp uỷ, chính quyền các cấp cần thống nhất quan điểm, nhận thức đối với cán bộ, công chức, viên chức trong toàn Tỉnh về mô hình, lợi ích và ý nghĩa mà nó mang lại.

Năm là, tiếp tục tăng cường vai trò lãnh đạo của Đảng đối với Tổ NDTQ. Trong đó, cần đẩy mạnh công tác phân công đảng viên tiêu biểu, gương mẫu làm tổ trưởng, tổ phó ở Tổ, từng bước đưa hoạt động của Tổ ngày càng thiết thực, hiệu quả, đáp ứng yêu cầu nhiệm vụ chính trị ở cơ sở cũng như gìn giữ văn hoá truyền thống, phong tục, tập quán vốn có của người Đồng Tháp thông qua các hoạt động, sinh hoạt đa dạng, phong phú. Song song đó, nên có chính sách hỗ trợ đối với tổ trưởng, tổ phó Tổ NDTQ nhằm động viên tinh thần, trách nhiệm trong quá trình vận hành các hoạt động của Tổ.

Sáu là, Tỉnh uỷ, Hội đồng nhân dân và Uỷ ban nhân dân tỉnh Đồng Tháp cần chủ động, tích cực lồng ghép xây dựng và phát triển mô hình Tổ NDTQ gắn với các chương trình, kế hoạch, mục tiêu phát triển trên địa bàn tỉnh trong từng lĩnh vực có liên quan như trật tự xã hội, môi trường, an sinh xã hội, khuyến học... Làm được điều đó, sức sống bền vững của mô hình Tổ NDTQ mới thực sự được đảm bảo.

5. Kết luận

“Thực hành và phát huy rộng rãi dân chủ xã hội chủ nghĩa, quyền làm chủ và vai trò chủ thể của nhân dân; phát huy sức mạnh đại đoàn kết toàn dân tộc;

củng cố, nâng cao niềm tin của nhân dân, tăng cường đồng thuận xã hội” là một trong những định hướng quan trọng được ghi nhận trong Nghị quyết Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng. Việc hình thành, phát triển và hoàn thiện các thiết chế phi nhà nước nhằm tập hợp quần chúng nhân dân, mở rộng dân chủ tại cơ sở cũng như phát huy quyền con người, quyền công dân, trong đó có mô hình Tổ NDTQ, là hoàn toàn đúng đắn, phù hợp với yêu cầu của thực tiễn, thể hiện sự quan tâm lãnh đạo, chỉ đạo của cấp uỷ Đảng, chính quyền địa phương đối với cộng đồng dân cư trên địa bàn tỉnh Đồng Tháp. Qua bài viết, các tác giả đã có những đóng góp nhất định nhằm bổ sung nền tảng lý luận về mô hình Tổ NDTQ, cụ thể:

Một là, nội dung đã làm rõ lịch sử hình thành và phát triển của mô hình Tổ NDTQ ở tỉnh Đồng Tháp; các lần thay đổi tên gọi gắn với vị trí, chức năng và nhiệm vụ trong tình hình mới dựa trên chủ trương lãnh đạo của Tỉnh uỷ.

Hai là, trên nền tảng khoa học pháp lý và nghiên cứu thực tiễn, nhóm tác giả đã chỉ ra được những đặc trưng cơ bản của Tổ NDTQ, cụ thể: (i) mô hình ra đời dựa trên sự tự nguyện tham gia của người dân; (ii) là tổ chức quần chúng có tính linh hoạt cao; (iii) có sự đa dạng về chủ thể tham gia; (iv) nội dung sinh hoạt phong phú, đa dạng; (v) mục đích của mô hình là góp phần hình thành môi trường dân chủ, một “kênh thông tin” chính thống đưa chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước đến với quần chúng.

Ba là, nội dung cũng đã phân tích sự tác động của mô hình Tổ NDTQ đối với mở rộng dân chủ, đảm bảo quyền con người, quyền công dân. Qua quá trình hình thành và phát triển từ khi thành lập đến nay, các tác giả nhận thấy mô hình Tổ NDTQ đã có sự tác động mạnh mẽ đối với vấn đề phát huy dân chủ của người dân trên địa bàn dân cư, khơi dậy tinh thần tự nguyện, tự quản của cộng đồng dân cư tham gia vào các hoạt động cộng đồng, an sinh xã hội cũng như góp phần đảm bảo quyền tiếp cận thông tin của con người trên thực tế.

Kết quả nghiên cứu của bài viết đã giúp cho nhóm tác giả đề xuất một số giải pháp phù hợp trong bối cảnh hiện nay nhằm phát huy tích cực vai trò của Tổ NDTQ đối với phát huy dân chủ, bảo đảm, bảo vệ và phát huy quyền con người, quyền công dân đã được quy định trong Hiến pháp năm 2013 và các văn bản quy phạm pháp luật hiện hành.

Tài liệu tham khảo

- Ban Thường trực Ủy ban Mặt trận tổ quốc Việt Nam tỉnh Đồng Tháp. (2021). *Hướng dẫn số 962/MTTQ-BTT về phân loại chất lượng hàng năm đối với Tổ Nhân dân tự quản*.
- Ban Thường vụ Tỉnh ủy Đồng Tháp. (2017). Thông báo Kết luận số 451-TB/TU về việc lãnh đạo nhân rộng mô hình “Tổ Nhân dân tự quản” trên địa bàn Tỉnh.
- Ban Thường vụ Tỉnh ủy Đồng Tháp. (2020). *Kết luận số 483-KL/TU về hoạt động của “Tổ Tổ Nhân dân tự quản”*.
- Bộ Chính trị. (1998). Chỉ thị số 30/CT-TW về xây dựng và thực hiện Quy chế dân chủ ở cơ sở.
- Bộ Chính trị. (2007). Chỉ thị số 11-CT/TW về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác khuyến học, khuyến tài, xây dựng xã hội học tập.
- Chính phủ. (2020). Nghị quyết số 42/NQ-CP về các biện pháp hỗ trợ người dân gặp khó khăn do đại dịch Covid-19.
- Đảng Cộng sản Việt Nam. (2021). *Báo cáo chính trị của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XII tại Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng*.
- Đảng Cộng sản Việt Nam. (2021). *Chiến lược phát triển kinh tế - xã hội 10 năm 2021-2030*.
- Nguyễn, V. Q. (2021). *Nhà nước và pháp luật trong bối cảnh toàn cầu hoá*. Hà Nội: NXB Tư pháp.
- Quốc hội. (2013). *Hiến pháp*.
- Quốc hội. (2016). *Luật Tiếp cận thông tin*.
- Quốc sử quán triều Nguyễn. (2007). *Đại Nam thực lục (tập 2)*. Hà Nội: NXB Giáo dục.
- Thủ tướng Chính phủ. (2020). Quyết định số 15/2020/QĐ-TTg quy định về việc thực hiện các chính sách hỗ trợ người dân gặp khó khăn do đại dịch Covid-19.
- Tỉnh ủy Đồng Tháp. (2020). Báo cáo số 673-BC/TU về đánh giá kết quả hoạt động của mô hình “Tổ Nhân dân tự quản” giai đoạn 2017 - 2019.
- Tỉnh ủy Đồng Tháp. (2021). Báo cáo số 98-BC/TU về đánh giá hoạt động của mô hình “Tổ Nhân dân tự quản”.
- Văn, K. (Ngày 14 tháng 01 năm 2022). Đồng Tháp tuyên dương Tổ Nhân dân tự quản tiêu biểu năm 2021. *Báo Đồng Tháp*. Truy cập từ https://dongthap.gov.vn/chi-tiet-bai-viet/-/asset_publisher/1mOzUrGkrdAE/content/id/9525318?plidlayout=2.
- Vũ, C. G., Nguyễn, H. A., Đặng, M. T., & Nguyễn, M. T. (2017). *Quản trị tốt - Lý luận và thực tiễn*. Hà Nội: NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật.